

Szent Jeromos éjszakája

SPIRITUÁLIS PIKARESZK REGÉNY (RÉSZLET)

Amint koszosan, csapzottan bezuhant az ebédlőbe, a család már a főétkezéshez készülődött. Hieronymus megállt az ebédlő bejáratában, félig-meddig az átriumban. Sáros-vizesen, véresen, ügyefogyottan. Apja éppen szemben ült vele, balról Castorina, jobbról az anyja és a nagyanyja. Az ő helye üresen várta nagynénje mellett. Döbentem bámulták a csatakos fiút, mintha az alvilágból szakadt volna ide. Az apja, Eusebius fölugrott, ingerülten hozzálépett, megragadta könnyedén, mint valami pelyhtakarót, és bevágta az átrium közepén álló vízmedencébe. Mammama tüstént elpityeredett, mindig nehezen viselte fia érdes modorát, és odasántikált unokájához, lefejtette róla a tunikát, összegöngyölgette, ledobta a kék mintás mozaikpadlóra.

Hieronymus szívet szorítóan szomorú látványt nyújtott szeretteinek. Az apja ismét szembesült fia testének hitványságával. Azt gyanította komikus rosszhiszeműen: a kölyök szándékosan provokálja őt véznaságával. Úgy bámulta, undorodva, mint valami lepratelepről szökött hullajelöltet.

– Mars istenre esküszöm, mintha nem is az én fiam volna! – nyönyörögte ki nagy sokára.

– Ez volna a szerencsétlen gyermek utolsó esélye – jegyezte meg epésen Castorina. – Most látod először? Kövér rabszolganő lupák látványához vagy szokva, te disznó.

Gyűlölte sógorát. Afféle otromba, testben-lélekben faragatlan, műveletlen pöcsenetnek tartotta, és mindig kacagott, ha az anyja Eusebius görög származásával hozakodott elő. Ilyenkor gúnyos mosollyal megjegyezte:

– Ugyan! Ebben az egyben igaza van Eusebiusnak. Úgy görög az apja is, meg ő is, ahogyan a lócitrom, ha megrúgják...

A rabszolganők emlegetésére Eusebius megdühödött. Az ebédlőből saját szobájába dübörgött és kiordított:

– Comina hozza ide a coenát!... Amit meghagyok, azon osztozkodhattok, ingyenélők!...

A három nő közül egyedül a nagyanyjának jutott eszébe, hogy csináljon valamit a megalázott kölyökkel. Hatalmas, durva szövésű vászonlepedőt kotorászott elő, és kiléptetve őt az impluviumból, testére borította a vásznat, és nyakától a talpáig szártárgatta a bőrt, nőiesen keskeny tenyerével tapicskolva.

– Az a mocskok! – mertyogott magában Castorina. – Van pofája a saját tablinumába rendelni Cominát, s fajtalanokdni vele a mi jelenlétünkben!

Ezt azonban hangosan mondani nem merte, mert lelke mélyén tudta, igaztalanul vádaskodna, hiszen Eusebiusra sok rosszat lehet mondani, de betartotta a keresztény életrendet. Hűséges volt hitveséhez, szerette is, s arról senki sem tehetett, hogy Hieronymus három kistestvére korán elhalálozott. Eusebiust lekötötte a gazdálkodás, ingerelte, hogy szomszédja a régió legkiválóbb állattenyésztője, hatalmas legelői a Dravusig lejtjenek, s a folyóból keskeny árkokon vizet vezetett a füves tere-

ken keresztül, s gyümölcsöseit is öntözte, a legtikkasztóbb nyarakon is. Ő ezt nem tehette, mert birtokai nem értek a Dravusig, attól délnyugat felé terültek el.

Étkezés után előbújt szobájából, és vízzel hígított borát már az ebédelőben kortyolgatta lehiggadtan családja körében. Hosszasan nézegette Hieronymust, s nem értette, zabálósan jó étvágyú, ingyenc kölyke mi az ördögért nem tudott megerősödni! Hiszen nagyanyja a legfinomabb római ételleket készíti számára! A minap garumszószt passzírozott neki a Dravusból fogott hatalmas harcsához.

Szégyellte iménti dührohamát, hajlamos volt önvádaskodásra, s tudta, sem a fia, sem a család nő tagjai nem adtak okot arra, hogy haragudjék. De ezt nem volt hajlandó hangosan beismerni, s kiváltképp képtelen volt arra, hogy ha nem is bocsánatot, de legalább valamiféle elnézést mormogjon otrombaságáért.

A nők nem szóltak hozzá, a fiú dacosan hallgatott.

– Verekedtél? – kérdezte, ki tudja, hanyadik pohár vizes bor benyalintása után. Eusebius halványkék üvegpohárból itta a bort. Hieronymus nem válaszolt.

– Verekedtél!? – kérdezte újra az apa fölemelt, fenyegető hangsúllyal. Nagyanyja ránézett a fiúra, és engesztelően az apja helyett megsimította a kezét, újabb dührohamot elkerülendő, szemével kérlelte a válaszra.

– Igen. Verekedtem.

– Hányan voltak?

– Hárman. De csak egynek sikerült betörnöm az orrát.

A válasz az apát megnyugvással töltötte el.

– Sohase hagyd magad. Inkább verjenek véresre, de ne alkudj meg. A mi fajtánk... – mondta, de nem fejezte be a gondolatot. – Soha senkivel ne alkudj meg – folytatta –, s azt is vésd az eszedbe, hogy csak neked lehet igazad. Mert mindenki más baromarcú. A rómaiak is...

Castorina és Mammama pontosan fölfogta, a célzás nekik szól, de a békesség kedvéért hallgattak.

– Azt mondta Orbilius, a tanítómestered, a legjobb, a legokosabb te vagy. Jobb, mint Bonosus. Tudom, agyba-főbe veri az iskolásokat, úgy is csúfolják a háta mögött: a „dühödt ökör Orbilius”. A minap meglátogattam Stridonban. Ő mondta, egyedül téged nem kellett még megvernie. Gondolom, Bonosust meg nem meri, mert erős, mint egy bika... Tényleg! Bonosus nem volt veled? Nem segített?

– Később érkezett, amikor az ökölharc vége felé jártunk... – Azt nem merte megmondani apjának, hogy a tülerő legyúrta és két bitang suhanc lefogta.

– Azt terveztem, itthon maradsz, és átveszed tőlem a gazdálkodást, de mégis úgy döntöttem, tovább tanulsz. A paraszti gazdálkodásra hitvány vagy. Elküldelek Rómába. Már meg is érdeklődtem. A legjobb iskolája Donatusnak van. Grammatikát, szónoklattant, filozófiát, görög nyelvet, amitől nagyanyád földhöz verheti a valagát örömeiben, latint, poétikát, erkölcsant, történelmet tanít. Azzal már kezdhetsz valamit.

A felesége közbeszólt:

– Te döntesz, Eusebius. Az lesz, amit te akarsz.

– Hát persze hogy az lesz, amit én akarok. Kérdeztelek benneteket?

Nem válaszolt senki, Hieronymus sem, de titkolta örömét, mert tudta, Bonosust is Donatushoz küldik tovább tanulni. Nem merte megmondani, mert attól félt, az apja meggondolja magát és visszavonja elhatározását.

Rossz hangulatú, kellemetlen csönd telepedett rájuk. Eusebius halványkék üvegpoharát forgatva, szótlánul bámult maga elé, Mammama közben tiszta, rövid tunikát hozott unokájának, Hieronymus pedig türelmetlenül ült az ebédlőasztalnál, menekült volna a család gyászszertartás szerű fülledt levegőjű hangulatától dolgozni, vagyis örömködni, mert alig várta, hogy nekiülhessen az *Aeneis* írásának. Már a hetedik éneknél tartott, Aeneas dajkája elsiratásánál, s annyira átélte Aeneas fájdalmát, hogy maga is megkönnyezte másolás közben. Amikor azután az apja nehezkesen föltápáskodott, üvegpoharával és borosedényével átvonulva a hátsó udvar kerthelyiségébe, Hieronymus is fölugrott és szaladt, hogy tovább körmölhesse a verssorokat. Hálószobája sötét volt, ezért a tágas peristylumban rendezkedett be, nagyanyja még kandelábert is szerzett, hogy besötétedés után is láthasson; ám a fiú gyöngye szeme hamar könnybe lábadt és elhomályosult a látása.

A tágas, oszlopos udvart még jól bevilágította a nap, mesterséges fény nélkül dolgozhatott, de lassan haladt, mert minden szót ízlelt, élvezte hangzásuk zenéjét, és a verssorok gyönyörűsége nem múltó ámulattal töltötte el. Teljes odaadással, minden idegszálával, figyelme sűrű szövésű hálójával mélyre merült munkájában, körülötte megszűnt a külvilág, semmi sem létezett tudatában, csak Vergilius eposza. Az *Aeneis* költői szépsége betöltötte egész lényét, fizikai fájdalomig azonosult a történet alakjaival. A gonosz Tritón isten gyűlöletében a halálba lökte Misenum, a kürtöst. Szinte hallotta a kürt gazdáját elsirató jajsavát, amint a mélybe zuhant a szirtfokról...

Mammama magyarázta: a keresztény Isten és a pogány istenek között az a különbség, hogy Krisztus és az Atya a szeretet istene, Zeus meg Jupiter, meg Osiris meg a többi a gonoszságé. Tritón Zeus fia volt, csak lassan-lassan lecsúszott alistentné, arra használták, hogy kiszolgálja a főisteneket, egyedül csudálatos kagylókürtművészete maradt meg isteni szinten, de amikor rádöbbedt, hogy egy földi halandó, egy hitvány embercse, Misenus szebben fújja óriási tengeri kagylóját, mint ő, irigységből megölte. Orvul. Választhatsz! A gonosz pogány isteneket követed-é, vagy a mi istenünket, az anyádét, az apádét, Castorina nénédét? A keresztire feszített Istenfiút? A megbocsátás, a szeretet, a jóság Istenét?

Hieronymus már ifjan megsejtette, a görög és a latin kultúrában eltéphetetlenek a kötelékek, Misenus is efféle láncszem volt. Az *Odysseiát* ugyan nem olvasta, de azt is az elképesztően művelt nagyanyjától tudta, hogy Misenus Odysseus társa volt, s Vergilius onnét kölcsönözte. Csudálta Mammamát, ezt az aszalt szilva fejű öregasszonyt, mert mindent tudott, mindent olvasott, latin költők verseit kívülről fújta, és természet- meg földrajzismeretét Pliniusból merítette. Apja fizikai ereje, könnyörtelen elszántsága nem keltett benne soha vonzalmat, inkább taszította, nem érzett iránta fiúi szeretetet, barátja, Bonosus viszont vonzódott a saját apjához, holott a két apa sokban hasonlított egymásra. Egyikük sem volt a szellem embere, a cselekvés, a tett, a fizikai alkotás mestere volt mindkettő. Kénytelen-kelletlen állapította meg azonban, hogy Bonosus „őse” mindenben „lever” az övét. Marhái, birkái minőségének híre Arretiumig, sőt Rómaig, Neapolisig eljutott, olykor négy lábón, mert élve hajtották őket, hogy fölfrissítsék velük az ottani állatállományt; ménését a római legionáriusok vásárolták rendre, és ő termelte a legízesebb kölest, búzát, árpát is. A Mare Hadriaticum kikötőjébe, Aquileiába szállították öszvéreken, és onnét tovább hajóval a világ minden tája felé gabonáját.

Bonosus is merőben más alkat volt, mint az apja. Minő furcsa véletlen, a sors bolondozása, hogy mindkét apa teljességgel különbözött leszármazottjától, egyik sem volt a szellem, a lélek embere, s ebben nagyon hasonlítottak egymásra. Bonosus és ő maga nemző atyáik harsány ellentétei voltak, noha Bonosus nagy testű, bivaly-erejű kamasz volt, mégis Hieronymushoz húzott, vele rokonszenvezett, a két generáció mindenben egymás ellentétét formázta. Bonosus a szelídség, a két apa a könyörtelen fizikai erő, az erőszak mintaképe volt. És ahogy Vergiliusa fölött görnyedezve el-elakadva a másolásban ezen töprengett, hirtelen letette a stílust és hanyatt dőlt. Hiszen a két ellentétes karakter, az apja és Bonosus ugyanazt mondta róla! A két alkati, jellembeli ellentét azonban csudálatos módon abban azonos véleményre jutott, hogy neki, Sophronius Eusebius Hieronymusnak a maga útját kell járnia megalkuvás nélkül, szembefordulva, ha kell, mindenkivel, az egész világgal, vállalva a vereség kockázatát is.

Bonosusék házának hátsó udvarában, a dús kert közepében szökőkút muzsikált éjjel-nappal a jólét szimbólumaként. Eusebius apja is tervezett egy szökőkutat a peristyliumba, de szándéka terv maradt. Tudta, az apja emiatt is utálta Bonosusékát, irigy és féltékeny volt a szomszédra, ezért sem szerette, hogy Hieronymus és Bonosus reggeltől estig együtt mulatják az időt. Azt sem nézte jó szemmel, hogy Bonosusék négykerekűjén jártak be Stridonba az iskolába, és együtt is tértek vissza. És gyakran előfordult, hogy Hieronymus ott ragadt barátjánál, és csak sötétedéskor került haza.

Az apja és Bonosus családja között mindig kibékíthetetlen ellentétet érzett, gyanította, hogy az apja csak azért engedett, mert nem kívánhatta, hogy rossz időben, fagyos, szeles télbe fordulóban gyalog járjon a fia Stridonba, nekik legfőljebb öszvér vontatta teherhordó szekérre futotta volna.

Ezért maradt számára sokismeretlenű, megoldhatatlan egyenlet a két hozzá oly közeli és egymástól rettenetes távolságra létező ember váratlan nézetazonossága.

Hieronymus meglepetésére a két apa a háta mögött megállapodott, hogy kora ősszel, még az esőzések beállta előtt, együtt küldik el gyermekeiket Rómába. Bonosus apja könnyű, négykerekű rhedáján utaznak majd Aquileiáig, ott pedig átszállnak egy nagyobb méretű, magánvállalkozó által működtetett, menetrendszerűen közlekedő omnibuszra, amely egymástól húsz-harminc mérföld távolságra lévő pihenőállomásokon lovakat cserél, de így is csak négy-öt nap múlva ér a volt fővárosba. Bonosus apja legalább félévenként Rómába utazott üzleti ügyeit intézendő, neki is, Eusebiusnak is ott is volt bankárja, úgyhogy csak útra való pénzt visznek magukkal az ifjak, a Rómában tartózkodás költségeit a bankárok által őrzött pénzükből fedezik.

Eusebius a három asszonyt sem avatta be a terveibe, ezért őket is meglepte, hogy a ház fukar ura meglehetősen nagy költségeket vállal fia római tanításával. Élete álmát, a szökőkutat talán emiatt nem építtette meg. A váratlan bejelentés különösképp a nagyanyját érintette fájdalmasan. Helyét nem találva mászkált a házban, s maga elé motyogta:

– Nem látom többet, nem látom többet...

Közös étkezésekkor magába roskadtan ült, nem szólt senkihez, mereven bámulta az eléje tett ételt, ímmel-ámmal eszegetett, de nem mert megnyilatkozni, mert félt a fia haragjától.

Anélkül, hogy összebeszéltek volna, az egyik használaton kívüli cubiculumba kezdték összehordani a hosszú útra szükséges tárgyakat, öltözékeket. Comina föl-kérés nélkül nekilátott a szandálok, cipők tisztításának. Fölsorakoztatta őket a há-lószoba fala mellett. Castorina gondosan megvizsgálta, erősek-e a szíjak, feszegette a vastag bőrtalpakat, ráncigálta az egész lábfejet beborító cipők fűzőit. Összeszedték a ruhadarabokat is. Ujjatlan, könnyű vászon- és könyökig érő ujjú gyapjú téli tuni-kákat, hideg időben használatos, testhez tapadó meleg subuculát, s ha nagyon hideg van, az erre húzható supparust. Eusebius betévedt hozzájuk, és durván röhögött.

– Eláruljátok, mennyi közötök van Rómához? Még ha télen nincs is elviselhe-tetlen hőség, akkor is melegebb van ott, mint itt a Drávus térségében nyár közepén.

A lábszárakra tekerhető kendőket azonban ellentmondást nem tűrve kidobta az ajtón.

– Nyavalyás, elkényeztetett, lányos, előkelő római hímrinyók használnak ilyes-mit! Hadra fogható férfi nem teker a lábszárára szalagot akkor sem, ha megfagy a víz a tócsákban. Ne csináljatok már a fiamból vásári majmot!

Mammama valamiféle titkos rejtékhelyről előhozott egy nagy bőrszákot, amiről látszott ugyan, hogy nem mostanában csinálhatták, de meglepően jó, újszerű álla-potban volt. Elérzékenyülten simogatta, puha ronggyal leporolta, bőrápoló kenőcs-csel bedörzsölte és áttörölte.

– Ez még szegény uramé volt, Isten nyugosztalja. Athénben vette, a szkíta pia-con. Tudta az áldott lélek, hogy efféle használati tárgyakat a barbárok tudnak igazán jól megcsinálni. Mert az életformájuk megkövetelte tőlük, hogy eszközeik tartósak legyenek. Nemcsak búzát szállítottak a görögöknek a szkíták, hanem remekül cser-zett bőrt, bőrből készült tárgyakat, bőr ruhadarabokat is... – magyarázta uno-kájának.

Szépen elrendezve, sorjában kirakták a cubiculum ágyára a fehérneműt, a rövid, térdig érő, szűk gall nadrágokat, a durva vászonzól varrt törülközőket, odatettek még két thesszáliai, félgömb alakú sapkát is. Mammama megjegyezte:

– Ez még a nagyapádé volt, de sohasem hordta.

Hieronymusnak nem sok gusztusa volt a meglehetősen öreg, bár jó állapotban lévő, ám kissé bűdös bőrsityakokhoz, mégse szólt semmit. Az ajtóban állt, de ápo-rodott szagukat onnét is megérezte. Azután Mammama nagy fontoskodva, testével eltakarva két lánya elöl, bőrtokban jó kétarasznyi, hosszú, széles pengéjű, egy olda-lán fűrészfogú kést vett elő valahonnét, s mutatóujját fölemelve, figyelmeztette unokáját:

– Ez a tőr is a nagyapádé volt. Még Kis-Ázsiából hozta magával emlékül. A lábá-ban, úgy is mondhatnám. Leszúrta kardjával az eredeti tulajdonosát, a kést pedig kioperálták a combjából. Azután szerzett hozzá egy bőrtokot, ezt itt ni, és minden-hová magával vitte. El sem képzelheted, milyen jól szolgálhat egy efféle szerszám a mindennapjaidban.

Való igaz, Hieronymus el sem tudta volna képzelni, hogy valaha is kerül olyan környezetbe, ahol ennek a furcsa szerszámnak hasznát veszi. Pedig Isten akarata szerint ez is bekövetkezett.

A nagy út előtti hónapokat az *Aeneis* másolásával múlatta. Ismerte a szöveget, hiszen nagyanyja fölolvasta neki az egész eposzt, sőt magyarázatokat is fűzött hozzá, nem feledkezve el a görög irodalmi és mitológiai utalásokról. Másolás közben azon-

ban kikapcsolta tudatából a nagyanyjától hallott hordalékismereteket, s csak magára a szövegre koncentrált. Kezdetben tekercsformára másolt, de fölimserte, ez a technikai kivitelezés nehezen kezelhető, ha újra el akarja olvasni az eposzt, ezért áttért a kódex alakú formára, majd a harmadik ének után az olcsó papirus alapanyagot fölcserélte a drágább pergamennel, mert hamar rájött, a papirus, noha kiváló egyiptusi nyersanyagból készítették, nem eléggé ellenálló, főleg nedves behatásokra. Szinte minden szabad idejét lefoglalta a másolás. Azért sietett, hogy ne vigye magával az öregasszony kedvenc olvasmányát. Ezért aztán nem érzékelte, hogy a három nő magatartása megváltozott. Még fokozottabb figyelemmel babusgatták körül, mint eddig, kényeztették, lesték minden gondolatát, ingyenc zabálonc lévén, kedvenc ételeit készítették, amit ő nem is vett észre, de az apja annál inkább. Anyja, aki a család legszürkébb, legjelentéktelenebb alakja volt, szavát is alig lehetett hallani, mert az ura, Eusebius az évek során megtörte az akaratát, szétporlasztotta az önállóságát, mondhatni a lelke gerincét, fölfigyelt hitvese magatartásának megváltozására.

– Szerencsétlen nőnemű nyöszörgönc – jegyezte meg gúnyosan –, azt hiszi, nem látja senki, mennyire kifordult önmagából, hogy a fia elutazik?

Furamód, azt senki sem érzékelte, hogy a ház ura is megváltozott. Ha lehet, még fokozta modora érdességét, szavai keménységét, fitymálkodó durvaságát.

A három asszony szorongott ama tudattól, hogy rohamléptekkel közelg a válás pillanata.

Az utazás előtti napon, már a szürkületbe hajló kék óra idején rendezte meg Mammama a búcsúvacsorát. Igazi római lakomát, amelyet a legnagyobb költők leírnak ama verseikben, amelyeket Mammama kívülről skandált. Csak ő tudta, s csak Hieronymusnak vallotta meg, hogy Martialis versei alapján állította össze a menüt. A vacsoraféle első szakaszában étvágygerjesztő ételeket sorjáztatott. Az előkelően hangzó nevű Lucretia rabszolgálnnyal, mert ő volt a leggusztusosabb és habitusában a legtisztábbnak látszó a rabszolgálnyok között. Először lactucát, saját maga kitalálta ízesített salátát hozatott be, finom olívaolajjal leöntve, s zöld olajbogyóval megszórva. Azután kagylót, forró fokhagymás vajjal, főtt teknősbékát, rostos sült békacombot, és nagy kerek tálon különféle halakat, pisztrángot, pontyot, lazacot, meg stridoni haltenyésztőtől vásárolt pettyes angolnát, körberakva úgy, hogy a kerek tál közepén egymáshoz ért a fejük, amit egy hatalmas főtt lúdtojás takart el.

Egy vézna rabszolgafiú szolgálta föl az italokat, méhsört, mézzel kevert újmustot, és falernusi bort, amelyet Eusebius alig fél esztendeje hozott Rómából. Ki-ki abból hörpintett, amiből akart.

Némi szusszanat után következett a voltaképpeni főétkezés, a coena, amely ezúttal csak két fogásból állt. Két hatalmas, egymás után behozott tál. Az elsőt lucania, birodalomszerte a legfinomabb kolbász, főtt kelkáposzta, lisztpéppel töltött hurka, lófogú bab pirított szalonnával, olajbogyó babsalátával. De még ki sem ürült a tál, máris hozták be fél asztalt betöltő ezüsttálcán a lakoma csúcsát, amihez ritkán jutottak Eusebiusék: Martialis imádatlall leírt, ingyenceknek való csemegéjét, amit a vadkanhúsnál is jobban szerettek a rómaiak: zsenge, pirosra és ropogósra sütött szöpös malacot.

Eusebius meredt szemmel nézte a fiát, milyen mohó gátlástalansággal fal. Remélte, az anyósa ezzel befegyzi a hiábavaló unokazabáltatást, de nem! Levezetés-

képpen fűgével és datolyával tömött ludat hozott elő Lucretia, és végezetül nagyméretű, főtt rodoszi tyúkot, amelyből már csak Hieronymus tudott fölfalni egy szeletet.

Tömény, nehéz borok helyett vizes bort ittak, és helybéli friss gyümölcsöket, mézzel leöntött főtt gesztenyét, körtét, szilvát és aszalt armeniai barackot szolgáltak föl levezetőként. Ha pedig valaki mégis éhen maradt volna, juhsajtot, savanyú tejet, tejföllel kevert sós tehéntúrót tett Lucretia az aszatra. Ez utóbbiak a Peninsula Balcanicáról lopakodtak be Mammama római konyhaművészetébe.

Eusebius hátradólt, hasát feszítette a töméntelen étel, és jólesően hatalmasakat bőfögött. Máskülönb en alig hangzott el szó. A római arisztokráciára jellemző nagy zabálásnak – „coena feralis” – halotti tor jellege volt.

Először Hieronymus vonult vissza, gyöngéden megsimogatva menet közben nagyanja ritkuló, ősz haját.

– Istenem, Uram! – sóhajtott az özvegy nagynéni. – Mi lesz ezzel a szerencsétlen gyermekkel Rómában, idegenek között, nélkülünk?!...

– Mi lesz, mi lesz – röffent föl az apa. – Ha nem találkozik olyan kergentyű tyúk-konccokkal, mint amilyenek ti vagytok, talán még ember is lehet belőle. Nem köll örökösen nyavalyogni! Ha húsz évvel hamarébb születik, már régen ott porladna a csontja valamelyik hispániai vagy gall csatatéren, netán valahol Görögországban vagy Egyiptusban.

– Miért éppen ott? – kötekedett szokásához híven Castorina.

– Annyi hülyeséget beszélsz mindig, még csuda, hogy a gyermekre nem ragadtak rá a téveszméid.

Eusebius most föltűnően önmegtartóztatóan viselkedett. Nem válaszolt a kihívásra, fölállt, fölajtotta maradék vizes borát, és így szólt:

– Térjünk nyugovóra, hajnalban jön a szomszéd kocsija. Korán kell kelniünk.

És habitusától idegen, ünnepélyes hanghordozása, szóhasználata olyan furcsán hangzott, hogy Castorina elnevette magát. „Térjünk nyugovóra”, ismételte magában pokróc sógora szokatlan kifejezését.

Alig pirkadt, már nagy hóházásokkal megállt házuk előtt Bonosusék négykerekű carrucája. A jómód jeleként nem öszvérek, hanem lovak vontatták, nyolc jól táplált, fényes szőrű, egyforma vasderes. Két lovas-fegyveres nem is annyira az utasok, inkább a lovak védelmében. A carruca dormitoriához hasonlított könnyű vászontetűzetével. A kocsis bakján kívül négy ülőhely, Eusebius egy szál zsákja mégis alig fért föl, olyan sok helyet foglalt el Bonosus utazóládája, amelyet vastag szíjjal kötöttek át, hogy szét ne hulljon. Hieronymus csudálkozva látta, hogy a poggyász leg-tetején legalább ötdigitusznyi hosszú és háromdigitusznyi széles kalitkában négy, szinte héjaméretű galamb tollászzkodott.

– Apám tenyésztette ki őket. Postagalambok. Velük küldök üzenetet, miként megy a sorom. A sorunk. Majd ha aztán fél esztendő múlva Rómába jön az ügyeit intézni, visszahozza őket.

A cinóbervörös kocsi farészeit fényesre dörzsölt rézveretek díszítették, a kerekeket és a küllőket a vaspántokkal inkább megerősítették, mint kicifrázták. Hieronymus futólag észlelte ezeket a részleteket, s nem keltettek irigységet fiatal lelkében, mert még nem tudatosodott benne, hogy a kocsi díszítése a Római Biro-

dalom társadalmi rétegének előkelőbb csoportjára. utalt, az arany-, az ezüst- után a rézékítmény következett a harmadik, még gazdag osztály jelvényeként.

Az első kerékre lépve kapaszkodott föl az utastérbe, miután megölelte hozzátartozóit és jobbról-balról szertartásos hűvösséggel hozzáérintette arcát az őket búcsúztatókéhoz.

Úgy tett, mintha nem venné észre, hogy nagymama a háttérbe húzódkva, jajgatva zokog, és azt motyogja:

– Nem látom többet, nem látom soha többet...

Nem törődött vele senki a családból, csak a két belső szolgálatra alkalmazott rabszolgalány fogta át kétfelől, és simogatva vigasztalta.

Vissza sem nézett. Ezért nem láthatta, hogy apja lehajtott fejjel, útjából durván ellökve az asszonyokat, könnyes szemmel bedöngtetett a vestibulumba.

